

матеріалів та їхніх властивостей. Для виготовлення одягу необхідне врахування його гігієнічних особливостей, умов експлуатації й вимог виробництва. Визначення пластичних можливостей та сіткової структури матеріалів також є одним із важливих завдань у проектуванні одягу. Властивості матеріалів впливають на вибір моделі одягу, розкрій і спосіб обробки при виготовленні.

Сучасні методики навчання проектуванню одягу, спрямовані на вдосконалення фахової підготовки студентів, обов'язково повинні відображати процес упровадження в легку промисловість інформаційних і нанотехнологій, процес розвитку високотехнологічного текстилю з його багатофункціональністю, спеціальними й новими захисними властивостями та можливостями. Також потрібно стимулювати в майбутніх дизайнерів бажання створювати текстиль та одяг нового покоління, використовуючи власні креативні ідеї.

Іноді, у процесі розробки нових моделей одягу, при розв'язанні творчої задачі застосування традиційних методів проектування не дає нових цікавих рішень. Тоді важлива активізація творчого пошуку, яка спрямована на розвиток креативного мислення студента та на інтенсифікацію самого процесу проектування. Доцільним є вивчення й практичне впровадження, разом із традиційними емпіричними прийомами, нетрадиційних евристичних методів інтенсифікації творчої фантазії. Найрізноманітніші евристичні методи здатні пробудити в майбутніх дизайнерів ініціативу, розкрити їхні індивідуальні креативні здібності, розвинути логіку мислення в професійному напрямку, регулювати й інтенсифікувати процес творчого пошуку [5, с. 6].

Отже, можна зробити висновок, що текстиль на основі наноматеріалів постійно набуває унікальних за своїми показниками якостей, передбачаючи величезну кількість можливостей для реалізації у виробництві одягу із захисними функціями. Спираючись на результати наукових досягнень у галузі нанотехнологій та високотехнологічного текстилю, розкриваючи індивідуальні творчі здібності, напрацювання сучасних студентів сприятимуть розширенню асортименту комфортного одягу нового покоління.

Список використаної літератури

1. Кричевский Г.Е. Нано-, био-, химические технологии и производство нового поколения волокон, текстиля и одежды. Москва: МГУ, 2011. 528 с.
2. Барканова С.О., Сафина Л.А. Новые материалы или «умный текстиль» в дизайн-проектировании одежды. *Новые технологии и материалы легкой промышленности, том 2*. Казань: Издательство КНИТУ, 2014. С. 26–28.
3. Високотехнологічні матеріали. URL: <https://sites.google.com/site/ortiemaproject/visokotehнологicni-materiali> (дата звернення: 15.03.2020)
4. Дрегуляс Е.П., Рибальченко В.В. Використання новітніх технологій у виготовленні текстилю для одягу. *Легка промисловість*. Київ, 2009. №4. С. 5–7.
5. Косяк І.В. Взаємодія механізму творчості та сучасних методів проектування в дизайні одягу. URL: <http://www.enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/7308/1/Kosiak.pdf> (дата звернення: 2.03.2020)

ПРАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Дебре О. С.
м. Полтава

Анотація. У статті розглянуто проблему збереження життя та здоров'я учнів загальноосвітніх навчальних закладів на уроках трудового навчання. Значимість полягає в обґрунтуванні необхідності практичного використання безпеки життєдіяльності в ході навчально-виховного процесу.

Ключові слова: трудове навчання, безпека життєдіяльності, інструктаж, правила техніки безпеки.

Загальновідомо, що дотримання вимог безпеки життєдіяльності учасників навчально-виховного процесу є обов'язковим під час уроків з усіх навчальних предметів, але особливо актуально це на уроках трудового навчання. Адже діти шкільного віку не мають достатнього досвіду користування знаряддями праці, вони лише починають системно ознайомлюватись і вивчати правила безпеки життєдіяльності, зокрема, правила безпечної поведінки з матеріалами та відповідними інструментами. Окрім того, на уроках трудового навчання учні не лише вивчають теоретичний матеріал, а й виконують, здебільшого, практичні роботи, користуються різними інструментами та матеріалами, неправильне поводження з якими може стати причиною травмування та зашкодити їхньому здоров'ю. Тому дуже важливо, щоб педагоги самі знали і дотримувалися правил безпеки, навчали цього учнів під час уроків трудового навчання.

Закон України «Про охорону праці» за редакцією від 27 грудня 2019 р. визначає основні положення щодо реалізації конституційного права громадян на охорону їх життя і здоров'я у процесі трудової діяльності, регулює і встановлює єдиний порядок організації охорони праці (з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища) в Україні. Його дії поширюються і на учасників навчально-виховного процесу під час уроків трудового навчання у загальноосвітніх навчальних закладах [4].

Цю вимогу також висуває Закон України «Про повну загальну середню освіту» який набув чинності 18 березня 2020 р., згідно зі статтею 21 якого заклад освіти створює безпечне освітнє середовище з метою забезпечення належних і безпечних умов навчання, виховання, розвитку учнів, а також формує у них гігієнічні навички та засади здорового способу життя [5].

Очевидно, що законодавча база з охорони праці була оновлена зовсім нещодавно, проте збереження життя і здоров'я учасників трудової діяльності залишається пріоритетом, що визначає права та обов'язки як учителя трудового навчання, так і учнів.

Саме тому викладачу необхідно, організовуючи налагоджену роботу з охорони праці у навчальному процесі, забезпечувати здорові та безпечні умови роботи, попередження травматизму, нормативну експлуатацію приміщень, обладнання і технічних засобів, створювати оптимальний режим роботи і навчання. Проблеми поліпшення умов праці та навчання для учасників навчально-виховного процесу, попередження їх травматизму є одним із найактуальніших питань сучасного закладу освіти.

Для цього мають бути вирішеними такі задачі: навчання учнів правильного поводження у різноманітних життєвих ситуаціях; надання необхідних знань та формування умінь запобігати небезпечним ситуаціям; виховання обережності, почуття відповідальності; своєчасне та доцільне інструктування учасників навчально-виховного процесу.

Метою дослідження є формування уявлень про практичне використання безпеки життєдіяльності на уроках трудового навчання.

Питанню техніки безпеки в трудовому навчанні приділялося багато уваги, про що свідчать дослідження: Н. Конишева, Г. Пантелєєва, Ю. Максимова, Л. Пантелєєва, А. Ботюк, І. Волощук, Л. Гуцан, Г. Костюк, В. Полякова, В. Сидоренко, Н. Щетина, Д. Тхоржевського, І. Чернищенко та інших.

Трудове навчання – важлива складова частина всієї системи навчання, виховання й освіти молоді. З одного боку, це органічне продовження виховної роботи, що здійснюється в дошкільних закладах, з другого – підготовка до трудової діяльності у дорослому житті [2].

Організуючи навчальний процес, враховується як обсяг знань, умінь та навичок учнів, так і зміст роботи та основні шляхи реалізації програмних вимог. Розв'язується широке коло виховних питань: виховується відповідне ставлення до праці – творчий підхід

до трудових завдань при розробці проєктів, уміння й бажання працювати на загальну користь, у колективі, а також суспільні мотиви праці, виробляються навички культури праці: акуратності, бережливого ставлення до матеріалів та результатів своєї і чужої роботи, її планування [7].

Метою трудового навчання у системі повної загальної середньої освіти є забезпечення всебічного розвитку особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, готова до трудової діяльності, самореалізації, дбайливого ставлення до родини, своєї країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, а також формування в учнів компетентностей, визначених Законом України «Про освіту» та державними стандартами [5].

Питання охорони праці в навчальному процесі вирішується на основі законодавчих, нормативно-правових актів про охорону праці, а також галузевих, територіальних цільових програм покращення стану й умов охорони праці, що дає змогу створити базу для подальшого розвитку системи управління цією важливою сферою. Поняття «охорона праці» близьке допоняття «гарантування безпеки життєдіяльності».

У Законі України «Про охорону праці» дано чітке визначення терміну «охорона праці». Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності [4].

Нормативно-правові акти з охорони праці є обов'язковими для виконання у виробничих майстернях, лабораторіях, цехах, на дільницях та в інших місцях трудового і професійного навчання, облаштованих у будь-яких навчальних закладах.

Міжнародна статистика свідчить, що в наш час травматизм може бути порівняний до епідемії. Заданими Всесвітньою організацією охорони здоров'я, смертність від нещасних випадків сьогодні займає третє місце після серцево-судинних і онкологічних захворювань у світі. Тому охорона праці грає важливу роль як соціальний чинник, оскільки, якими б вагомими не були виробничі результати, вони не можуть компенсувати людині втраченого здоров'я, а тим більше життя.

Окрім соціального, охорона праці має, безперечно, важливе економічне значення – це висока продуктивність праці, зниження витрат на оплату лікарняних, компенсацій. Головна мета безпеки життєдіяльності – збереження життя і створення умов для існування людини. Історія розвитку суспільства показала, що зневага безпекою життєдіяльності може призвести до серйозних негативних наслідків і навіть трагедій. Немає такої сфери життя людей, що не була б пов'язана з питаннями техніки безпеки життєдіяльності.

Техніка безпеки – це система заходів і механічних засобів, що запобігають дії небезпечних факторів на людину. Значне місце в питаннях створення безпечних і здорових умов праці займає розроблення і впровадження нормативної документації в галузі охорони праці. Це правила з техніки безпеки і норми з санітарії, вимоги вибухобезпеки, пожежобезпеки, електробезпеки і т.д.

Ці вимоги є юридично обов'язковими як для всіх. При недотриманні цих правил і норм винуватці несуть юридичну відповідальність.

Програми та методичні посібники до занять з трудового навчання враховують різноманітні умови, в яких працюють вчителі, які можливо застосувати як у звичайних класах, обладнаних столами або партами, так і у виробничих майстернях, лабораторіях, цехах.

В.О. Сухомлинський вважав, що молодшим учням доцільно давати насамперед ручні інструменти та вчити ними обробляти різноманітні матеріали. Автоматизовані та електричні інструменти в методичному відношенні правильніше вводити в старших класах, коли учні на власному досвіді зможуть відчути полегшення від заміни фізичних зусиль

механічними [6].

Матеріальне оснащення уроків трудового навчання має, з одного боку, відповідати гігієнічним нормам естетичним вимогам, з іншого – найкращим чином сприяти формуванню в учнів уважень, умінь, навичок та внутрішнього прагнення самостійно виконувати вимоги трудової культури.

Доцільно, наприклад, виділити у шафах полиці для обладнання до занять з відділеннями для кожного учня. Вони самостійно мають брати необхідний інструмент, а після завершення роботи здавати його. Такий спосіб комплектування, привчає кожного учня самостійно вибирати необхідні для роботи інструменти та пристосування. Це виховує почуття відповідальності, бажання працювати справним і безпечним інструментом.

До занять допускаються учні, які пройшли інструктаж з охорони праці, знають про безпечні методи роботи [3].

Кожен учень зобов'язаний знати й точно виконувати правила безпечної праці на уроках трудового навчання, займати своє робоче місце. Перехід учнів на друге робоче місце без дозволу вчителя забороняється, адже кожен має нести відповідальність за власну робочу зону [1].

Подібні практичні нюанси сприяють вихованню в учнів культури безпеки життєдіяльності не тільки під час навчально-виховного процесу, а й у повсякденному житті.

Проведення інструктажів є обов'язковим елементом практичного використання безпеки життєдіяльності на уроках трудового навчання.

За характером і часом проведення інструктажі з питань охорони праці поділяються на вступний, первинний, повторний, позаплановий та цільовий [8].

Вступний інструктаж проводимо з усіма школярами, які беруть участь у навчальному процесі.

Первинний інструктаж – безпосередньо на робочому місці з вихованцями на початку занять, де навчальний процес пов'язаний із застосуванням небезпечних факторів.

Повторний інструктаж – на робочому місці в терміни, визначені нормативними актами або керівником з урахуванням конкретних умов праці.

Позаплановий інструктаж – при зміні технологічного процесу, заміні або модернізації приладів та інструментів, матеріалів та інших факторів, що впливають на стан охорони праці; при порушеннях техніки безпеки, що можуть призвести або призвели до травм, аварій, пожеж тощо.

Цільовий інструктаж – при виконанні разових робіт в разі організації масових заходів (екскурсії, походи, змагання тощо).

Про проведення первинного, повторного, позапланового та цільового інструктажу та про допуск до виконання роботи особою, якою проводився інструктаж, вноситься запис до журналу реєстрації інструктажів з питань охорони праці. При цьому обов'язкові підписи як учня, так і особи, що провела інструктаж. Сторінки журналу реєстрації інструктажів повинні бути пронумеровані, журнали прошнуровані та скріплені печаткою.

Виходячи з позицій системного підходу, не слід забувати, що вчитель трудового навчання має володіти знаннями про правила безпечної поведінки (про джерела небезпеки, заходи її попередження і способах уникнути); умінь діяти в надзвичайних і небезпечних ситуаціях, а також володіти методикою навчання безпеки життєдіяльності людини. Адже, згідно з державною концепцією освіти з напрямку «Безпека життєдіяльності людини», освіта та виховання спрямовані на одержання фундаментальних знань, умінь і навичок, формування поглядів, цінностей та поведінки з метою запобігання ризику для життя і здоров'я людей.

Отже практичне використання безпеки життєдіяльності на уроках трудового навчання, маючи пріоритетне значення, можливе лише у комплексі заходів по збереженню життя та здоров'я усіх учасників навчально-виховного процесу. Тому підготовка учнів до

безпечної діяльності, і подальшого життя взагалі, неможлива без засвоєння знань з техніки безпеки та їх практичного застосування, які допоможуть ідентифікувати небезпеку, що наближається або виникла, проаналізувати її рівень, приймати адекватні рішення та свідомо діяти, щоб відвернути небезпеку або зменшити її шкідливий вплив, керуючись розумінням явищ, які лежать в основі будь-якої надзвичайної ситуації.

Список використаної літератури

1. Волощук І. Концептуальні засади розвитку творчих здібностей школярів. Трудова підготовка в закладах освіти. 2003. №3.С.4-8.
2. Гуцан Л. Автентична основа трудового виховання молодших школярів. Початковашкола.2004.№7.С.53-55.
3. Конишева Н.М. Методика трудового навчання молодших школярів: Основи дизайн-освіти : навч.-мед посіб. Москва : Академія. 1999. 192 с.
4. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-ХІІ. Дата оновлення: 27.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>(дата звернення: 14.04.2020).
5. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 18.03.2020 р. № 463-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984>(дата звернення: 13.04.2020).
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5 т. / голова ред. кол. О. Г. Дзевєрін. Київ : Рад. шк., 1976 – 1977. Т. 4.640 с.
7. Тхоржевський Д. О. Методика трудового навчання та викладання загальнотехнічних дисциплін. Вища школа.1985. Київ.175с.
8. Чернышенко И.Д. Трудовое воспитание школьников.Москва : Просвещение.1991. 181с.

ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНИХ УМОВ ПРАЦІ ВИХОВАНЦІВ У ХОДІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ З ТЕХНІЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

*Козирод О. Г.
м. Полтава*

Анотація. У статті розглянуто особливості організації та дотримання належних умов безпечного освітнього середовища в процесі занять гуртка технічного моделювання закладу позашкільної освіти. Проаналізовано складові системної діяльності керівника гуртка у процесі формування у вихованців якостей культури праці, відповідального ставлення до дотримання безпечних умов праці.

Ключові слова: освітній процес закладу позашкільної освіти, безпечні умови праці, культура праці, гурток технічного моделювання.

Вступна частина.Однією з основоположних ідей сучасної системи освіти нашої держави нині є ідея «дитиноцентризму» відповідно до якої найвищою цінністю визнано дитину-особистість, її здоров'я, гідність, інтереси і потреби – як найдорожчий скарб що потребує охорони, плекання умов безпеки її життєдіяльності.

Швидким рівнем розвитку технократичного суспільства, підвищеним станом мінливості і непередбачуваності економічних, природніх змін, соціологічних перетворень актуалізовано питання створення і вдосконалення безпечних умов виховання навчання та розвитку учнів зокрема у ході освітнього процесу закладу позашкільної освіти.

Питання формування безпечних умов праці є провідною складовою культури праці: системного процесу розвитку здоров'язберігаючої компетентності вихованців.

Сутність культури праці і аспекти якісного педагогічного впливу на забезпечення безпеки під час практичної трудової діяльності учнів відображені у наукових розвідках І. Зельдіса (утримання робочого місця в чистоті, швидка і охайна праця, раціональне використання знарядь, матеріалів і прийомів праці, додержання